

Toplumsal Dışlanmadan Vatandaşlık Tartışmalarına Suriyeli Kent Mültecileri

From Social Segregation to Debates of Citizenship: Syria Urban Refugees

Mim Sertaç TÜMTAŞ¹

Geliş tarihi: 25.04.2017, Kabul tarihi: 07.08.2017, Basım tarihi: 07.05.2018

Özet

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş sonrasında, ülke nüfusunun yaklaşık ¼’ü can güvenliği endişesiyle, zorunlu olarak komşu ülkelere göç etmiştir. Bu ülkelerin başında ise Türkiye yer almıştır. Türkiye’nin uyguladığı “açık kapı” politikası nedeniyle, aradan geçen 6 yıllık bir sürede, kayıt dışılar ile birlikte, yaklaşık 3,5 milyon Suriyeli Türkiye’ye göç etmiştir. Ülkenin çok kültürlü sosyolojik yapısına kitlesel bir şekilde milyonlarca Suriyelinin girmesi, toplumsal kabul noktasında birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olmuşken, entegrasyon için yeterli çalışmalar yapılmadan, Suriyelilere vatandaşlık hakkının verilmesi, bu sorunların derinleşmesine neden olabilecektir. Bu çalışmada, yapılan saha araştırmaları üzerinden, Suriyeli kent mültecilerinin sorunlarına ve Türk vatandaşlığına bakışları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Kent Mültecileri, Toplumsal Ayrışma, Suriye, Vatandaşlık*

Jel Kodları: F22, J61, J70, K37, Z13

Abstract

After the civil war that started in Syria in 2011, approximately ¼ of the population of the country was forced to migrate to the neighboring countries for fear of life safety. Turkey is at the head of these countries. Due to Turkey's "open door" policy, about 3.5 million Syrians migrated to Turkey, along with the unregistered ones, during the following six years. Since millions of Syrians have entered massively the multicultural sociological structure of the country, some problems have emerged at the point of social acceptance, because citizenship rights have been granted to Syrians before sufficient work has been done for integration. This situation may cause problems to deepen. In this study, the problems of Syrian urban refugees and the way of looking at Turkish citizenship will be discussed through the field surveys.

Key Words: *Urban Refugees, Social Segregation, Syria, Citizenship*

Jel Cods: F22, J61, J70, K37, Z13

¹ Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Yrd. Doç. Dr.
<https://orcid.org/0000-0002-6365-8876>
mimsertac@mehmetakif.edu.tr

Giriş

2011 yılında Ortadoğu'daki ülkeler genelinde “Arap Baharı” olarak adlandırılan süreç ile birlikte başlayan ve önceleri bir protesto gösterisi şeklinde algılanan Suriye'deki olaylar, iç savaş ile sonuçlanmıştır. Bu iç savaşa bağlı olarak milyonlarca sivil halk komşu ülkelere doğru, zorunlu ve kitlesel bir biçimde göç hareketine girişmiştir. Bu göçü alan ülkelerin başında ise hem en uzun sınır uzunluğu ve en çok sınır kapısının olması hem de Osmanlıdan gelen tarihsel birliktelikler nedeniyle, Türkiye yer almaktadır. 2017 yılı Mart ayı itibariyle Türkiye'deki Suriyeli mülteci² sayısının üç milyonun üzerinde olduğu birçok kaynak tarafından belirtilmektedir.

Ülkenin çok kültürlü ve kimlikli sosyolojik yapısına kitlesel bir şekilde milyonlarca Suriyelinin girmesi, toplumsal kabul noktasında birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olmuşken, entegrasyon için yeterli çalışmalar yapılmadan Suriyelilere vatandaşlık hakkının verilmesi, bu sorunların derinleşmesine gerekçe oluşturabilme potansiyelini de beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada Suriye'deki savaştan dolayı Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyeli mültecilerin maruz kaldıkları yoksulluk, toplumsal uyum ve dışlanma tartışmalarının yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına bakışlarına ilişkin tartışmalar yürütülecektir. Bu tartışmalar iki farklı saha araştırmasından elde edilen veriler üzerinden yapılacaktır. Bunlardan ilki Hatay ve Şanlıurfa illerinde yapılmıştır. Söz konusu çalışmada hem nicel hem de nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Nicel çalışmada 150 Suriyeli mülteciye yüz yüze görüşme yöntemi ile sosyal dışlanma ve mülteci emeğinin durumu konularında yarı yapılandırılmış anket uygulanmıştır. Nitel çalışmada ise 15 Suriyeli mülteci ile belirtilen konularda derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. İkinci araştırma ise Cumhurbaşkanı tarafından vatandaşlık mevzusu dillendirildikten sonra Mersin'de yaşayan Suriyeliler ile yapılmıştır. Bu çalışmada ise nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve derinlemesine görüşme ile Suriyeli mültecilerin vatandaşlığa bakışları konusunda izlenimler elde edilmiştir.

1.1. Göç ve Mültecilik Üzerine Kısa Bir Tartışma

Göç, hem artan ölçeği hem de dünya politikası üzerindeki artan etkisiyle son yıllarda uluslararası gündemde çok daha fazla tartışılır hale gelmiştir. Bu gelişmelere, özellikle iletişim ve ulaşımdaki devrim, insanların dünyanın diğer bölgelerindeki koşullar ve fırsatlardan haberdar edilmesinin yanı sıra bu bölgelere daha kolay ulaşım imkânının sağlanmasının yadsınamaz etkisi bulunmaktadır (Balı, 1997: 202).

² Bu çalışma boyunca, Suriye'deki iç savaş nedeniyle Türkiye'ye göç etmek zorunda kalanların tamamı mülteci olarak değerlendirilmiştir. İlgili tartışma metin içinde yapılmıştır.

Şüphesiz ki dünyadaki göçlerin çok büyük bir kısmı sosyo-ekonomik içerikli göçlerden oluşmaktadır. Lee'nin (1969: 285) itme-çekme modeli kapsamında kuramsallaştırdığı bu göç türünde daha iyi bir yaşam hayali göç kararının alınmasında temel belirleyici faktördür. Bunun akabinde ise yoğunluğu ve kitleliliğinden dolayı sığınmacı ve/veya mülteci göçü yer almaktadır. Chimni'nin (2009:12) de vurguladığı üzere, mültecilik ile sonuçlanan bu tarz göçleri sosyo-ekonomik içerikli göçlerden ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü bu göçlerde, göç kararının alınmasında gönüllük esası değil, bir takım baskılar belirleyici olduğu için zorunlu göç kategorisi içinde tartışılması gerekmektedir. Zira Buz'un (2004:7) da belirttiği üzere, farklı büyüklükte ve farklı gerekçelerde de olsa her dönem var olagelmış olan bu tarz göçlerde, bireyler, baskı ve zulüm gördüğünden dolayı ülkelerinde yasayamaz hale gelmekte ve kendi ülkesini terk etmek zorunda kalarak güvenli bir ülke arayışına girmektedirler. Bu durum bir yönüyle Ravestein'in (1889:286) göç tartışmasına da atıf yapmaktadır. Yazarın "Laws of Migration" çalışmasında sözünü ettiği kötü veya baskıcı yasalar, ağır vergilendirme, kötü iklim şartları, sosyal çevre ve hatta zorlamalar göç akımlarını üretmiştir ve halen de üretmeye devam etmektedir.

Uluslararası göç hareketlerinin artarak sürmesine karşın, göçmen ve mültecilere karşı, toplumlar sınırlı bir "hoşgörü eşiğine" sahiptirler. Bu eşik, göçmen ve mülteci kabul eden toplumdaki ekonomik, sosyal ve kültürel koşullardan ve göçmenlerin kendilerinin doğasından etkilenmektedir. Genel olarak bakıldığında, göç karşıtı tutum ve yabancı düşmanlığı, ekonomik durgunluk ve yüksek işsizlik dönemlerinde artmakta; ekonomik gelişme dönemlerinde azalmaktadır. Hoşgörü seviyeleri, göç geleneği olmayan ülkelerde ve ev sahibi toplum ile etno-kültürel farklılığın fazla olduğu durumlarda da daha düşük seyir etmedir. Göçmen ve mültecilerin sayısı ve yoğunluğu da toplumsal kabul seviyelerini etkilemektedir. Örneğin, 1996'da artan düzeyde İspanyol göçüyle karşı karşıya olan Birleşik Devletler Kongresi, İngilizceyi Birleşik Devletlerin resmi dili ilan eden İngilizce Dil Geliştirme Yasası (English Language Empowerment Act), lehine oy kullanmıştır (Balı, 1997: 212). Türkiye'de de Suriyeli mültecilerin, sayılarının artması, toplumsal ve ekonomik hayatta belirgin olmaya başlamalarının akabinde gelişen tepkiler, Suriyelilere ait işyerlerinin tabelalarında yer alan Arapça yazıların yasaklanması ve Türkçe tabela zorunluluğu ile sonuçlanmıştır.

1.2. Türkiye'deki Suriyeli Kent Mültecileri³ Üzerine Kısa Bir Değerlendirme

2011 yılı Nisan ayında, Suriye'de yaşanan protesto olaylarının iç savaşa dönüşmesi akabinde, 22 milyonun üzerinde insanın yaşadığı Suriye'de nüfusun yarısından fazlası yerinden edilmiştir. Bu yerinden edilenlerin 5.020.470⁴ ülkesini terk ederek komşu ülkelere sığınmıştır. Sığınılan ülkelerin başında ise, 911 km ile en uzun sınır uzunluğu, en çok sınır kapısının olması ve de Osmanlı'dan gelen tarihsel birliktelikler nedeniyle, Türkiye gelmiştir. 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay'ın Cilvegözü sınır kapısından 252 kişilik grupla başlayan, Suriye'den Türkiye'ye karşı kitlesel göç hareketi, savaş mağduru herkese kapılarının açık olduğunu belirten "açık kapı politikası" ile durmaksızın devam etmiş ve bugün sayısı 3 milyonu aşan bir mültecinin Türkiye'nin 7 bölgesine ve 81 iline yayılması ile sonuçlanmıştır.

Türkiye, ilk olarak 2011 yılı Nisan ayından itibaren ülkeye giriş yapan Suriyeli mültecileri, sınırdaki tutma politikası kapsamında, sınıra yakın noktalarda oluşturduğu barınma merkezlerinde tutmaya çalışmıştır. Bu bağlamda mültecilerin barınmaları için barınma merkezleri kurulmuştur. Tablo 1'den görüleceği gibi bu doğrultuda 10 ilde 23 barınma merkezi faaliyete geçirilmiştir.

27 Mart 2017 tarihi itibarıyla, kayıt dışı ile birlikte, sayıları 3 milyonu aşan Suriyeli mültecilerin 262.868'i tabloda yer alan illerdeki barınma merkezlerinde yaşamaktadır. Ülkemizin güney ve güneydoğusunda, Suriye-Türkiye sınırına yakın konumda bulunan bu 10 il arasında Şanlıurfa özellikle dikkat çekmektedir. Barınma merkezlerinde kalan Suriyeli mültecilerin %42,7'si bu ildedir. Söz konusu kamplarda, okul öncesi de dâhil olmak üzere, okul çağında olan bütün çocuklara eğitim hizmetleri verilmektedir. Ayrıca yine kamplarda sağlık hizmetleri de mevcuttur. Bunların yanında İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "geçici koruma" kapsamındaki Suriyeliler için yetişkin eğitim merkezlerinin oluşturulduğunu ve bir mesleği olmayanlara, yeterli beceri kazandırılarak meslek sahibi olmalarına yardımcı olunduğunu ve bunların tüm geçici barınma merkezlerinde standart olduğunu belirtmektedir(www.goc.gov.tr). Şüphesiz

³ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) 2000'li yıllarda kullandığı bir kavram olan Kent mültecileri, mültecilerin mekânsal yerleşimlerine vurgu yapmaktadır. Türkiye'de bulunan mültecilerin tamamına yakını kentsel mekânlarda yaşamlarını sürdürmektedir. Dolayısıyla mültecilerden kasıt aslında kent mültecileridir. Bu bağlamda da mülteciler kaynaklı sorunlar da aslında kentsel sorunlardır. Kent mülteçiliği konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkzn. Kahya-Nizam (2016:338-341)

⁴ UNHCR'nin 23.03.2017 tarihli güncellemesine göre Suriye'den göç ederek komşu ülkelere sığınan mültecilerin %59,1'i Türkiye'ye, %20,1'i Lübnan'a, %13,1'i Ürdün'e, %4,7'si Irak'a, %2,4'ü Mısır'a ve %0,6'sı Kuzey Afrika'ya göç etmiştir (www.unhcr.org).

Toplumsal Dışlanmadan Vatandaşlık Tartışmalarına Suriyeli Kent ...

ki, kentsel yaşamda tutunabilmek ve toplumsal bütünleşmeyi yakalayabilmek açısından bu tarz uygulamalar, mültecilerin entegrasyonunu sağlayabilmek ve toplumsal kabul oranını arttırabilmek açısından son derece önemlidir.

Tablo 1: Barınma Merkezleri ve Mülteci Sayıları

HATAY	Altınözü Konteyner kenti	2.056	konteyner	8.100	Suriyeli	19.687 Kişi
	Yayladağı Konteyner kenti	776 konteyner 19 bölme		3.769	Suriyeli	
	Apaydın Konteyner kenti	1.181	konteyner	5.054	Suriyeli	
	Güveççi Çadır kenti	824	çadır	2.764	Suriyeli	
GAZİANTEP	İslahiye 1 Çadır kenti	1.586	çadır	7.336	Suriyeli	38.417 Kişi
	İslahiye 2 Çadır kenti	4.479	bölme	10.117	Suriyeli	
	Karkamış Çadır kenti	1.668	çadır	6.508	Suriyeli	
	Nizip 1 Çadır kenti	1.873	çadır	10.019	Suriyeli	
	Nizip 2 Konteyner kenti	922	konteyner	4.437	Suriyeli	
ŞANLIURFA	Ceylanpınar Çadır kenti	4.551	çadır	21.557	Suriyeli	112.374 Kişi
	Akçakale Çadır kenti	5.129	çadır	31.031	Suriyeli	
	Harran Konteyner kenti	2.000	konteyner	13.713	Suriyeli	
	Viranşehir Çadır kenti	3.938	çadır	15.146	Suriyeli	
	Suruç Çadır kenti	7.028	çadır	30.927	Suriyeli	
KİLİS	Öncüpınar Konteyner kenti	3.184	konteyner	15.665	Suriyeli	35.835 Kişi
	Elbeyli Beşiriye Konteyner kenti	3.572	konteyner	20.170	Suriyeli	
MARDİN	Midyat Çadır kenti	1.335	çadır	3.364	Suriyeli	4.978 Kişi
				1.614	Iraklı	
KAHRAMANMARAŞ	Merkez	5.008	konteyner	18.268	Suriyeli	23.917

	Konteynerkenti			5.649	Iraklı	Kişi
OSMANIYE	Cevdetiye Konteynerkenti	3.352	konteyner	-		7.301 Kişi
	<i>Osmaniye ilinde geçiici olarak kiralık evde kalanlar</i>			7.301	Suriyeli	
ADIAMAN	Merkez adırkenti	2.302	adır	9.651	Suriyeli	9.651 Kişi
ADANA	Sarıçam Konteynerkenti	4.280	konteyner	-		555 Kişi
		91	adır	555	Suriyeli	
MALATYA	Beydağı Konteynerkenti	1.977	konteyner	10.153	Suriyeli	10.153 Kişi

Kaynak: <https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum>

Barınma merkezlerinde kalanlar Türkiye'ye göç eden Suriyeli mültecilerin yaklaşık %9'una tekabül etmektedir.

Tablo 2'den görüleceği gibi, kamp dışında, Türkiye'nin 81 ilinde yaşayan Suriyeli mültecilerin sayısı 2017 Mart sonu itibariyle 2.969.669'a ulaşmıştır. Bu mültecilere de barınma merkezlerindeki gibi sağlık, eğitim imknları devletçe sunulmaktayken, zaman zaman gıda yardımı da sağlanmaktadır.

Tablo 2: İllere Göre Türkiye'deki Suriyeli Nüfusu

İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
	TOPLAM	2.969.669	79.814.871	3.72%		TOPLAM	2.969.669	79.814.871	3.72%
1	ADANA	150.795	2.201.670	6.85%	42	KAHRAMANMARAŞ	90.199	1.112.634	8.11%
2	ADİYAMAN	25.631	610.484	4.20%	43	KARABÜK	488	242.347	0.20%
3	AFYON	4.664	714.523	0.65%	44	KARAMAN	585	245.610	0.24%
4	AĞRI	916	542.255	0.17%	45	KARS	184	289.786	0.06%
5	AKSARAY	1.492	396.673	0.38%	46	KASTAMONU	944	376.945	0.25%
6	AMASYA	244	326.351	0.07%	47	KAYSERİ	58.938	1.358.980	4.34%
7	ANKARA	73.198	5.346.518	1.37%	48	KIRIKKALE	817	277.984	0.29%
8	ANTALYA	401	2.328.555	0.02%	49	KIRKLARELİ	2.127	351.684	0.60%
9	ARDAHAN	98	98.335	0.10%	50	KİRŞEHİR	873	229.975	0.38%
10	ARTVİN	40	168.068	0.02%	51	KİLİS	124.481	130.825	95.15%
11	AYDIN	7.994	1.068.260	0.75%	52	KOCAELİ	32.090	1.830.772	1.75%
12	BALIKESİR	2.176	1.196.176	0.18%	53	KONYA	73.445	2.161.303	3.40%
13	BARTIN	33	192.389	0.02%	54	KÜTAHYA	370	573.642	0.06%
14	BATMAN	19.706	576.899	3.42%	55	MALATYA	21.986	781.305	2.81%
15	BAYBURT	42	90.154	0.05%	56	MANİSA	6.700	1.396.945	0.48%
16	BİLECİK	557	218.297	0.26%	57	MARDİN	94.346	796.237	11.85%
17	BİNGÖL	703	269.560	0.26%	58	MERSİN	146.931	1.773.852	8.28%
18	BİTLİS	739	341.225	0.22%	59	MUĞLA	9.588	923.773	1.04%
19	BOLU	1.146	299.896	0.38%	60	MUŞ	858	406.501	0.21%
20	BURDUR	8.082	261.401	3.09%	61	NEVŞEHİR	6.607	290.895	2.27%
21	BURSA	106.893	2.901.396	3.68%	62	NİĞDE	3.424	351.468	0.97%
22	ÇANAKKALE	3.826	519.793	0.74%	63	ORDU	727	750.588	0.10%
23	ÇANKIRI	372	183.880	0.20%	64	OSMANİYE	43.773	522.175	8.38%
24	ÇORUM	1.890	527.863	0.36%	65	RİZE	662	331.048	0.20%
25	DENİZLİ	7.964	1.005.687	0.79%	66	SAKARYA	8.120	976.948	0.83%
26	DİYARBAKIR	29.771	1.673.119	1.78%	67	SAMSUN	4.303	1.295.927	0.33%
27	DÜZCE	627	370.371	0.17%	68	SİİRT	3.372	322.664	1.05%
28	EDİRNE	6.552	401.701	1.63%	69	SİNOP	82	205.478	0.04%
29	ELAZIĞ	5.861	578.789	1.01%	70	SİVAS	2.540	621.224	0.41%
30	ERZİNCAN	185	226.032	0.08%	71	ŞANLIURFA	420.532	1.940.627	21.67%
31	ERZURUM	689	762.021	0.09%	72	ŞIRNAK	14.416	483.788	2.98%
32	ESKİŞEHİR	2.508	844.842	0.30%	73	TEKİRDAĞ	6.484	972.875	0.67%
33	GAZİANTEP	329.670	1.974.244	16.70%	74	TOKAT	874	602.662	0.15%
34	GİRESUN	155	444.467	0.03%	75	TRABZON	2.223	779.379	0.29%
35	GÜMÜŞHANE	78	172.034	0.05%	76	TUNCELİ	89	82.193	0.11%
36	HAKKARİ	1.010	267.813	0.38%	77	UŞAK	1.341	358.736	0.37%
37	HATAY	384.024	1.555.165	24.69%	78	VAN	1.890	1.100.190	0.17%
38	İĞDIR	88	192.785	0.05%	79	YALOVA	2.904	241.665	1.20%
39	İSPARTA	6.409	427.324	1.50%	80	YOZGAT	3.352	421.041	0.80%
40	İSTANBUL	479.555	14.804.116	3.24%	81	ZONGULDAK	331	597.524	0.06%
41	İZMİR	108.889	4.223.545	2.58%					

Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

Yine Tablo 2'ye bakıldığında ülke nüfusu ile kıyaslandığında, Suriyeli sayısı ülke nüfusunun %3,72'sine tekabül etmekteyken, 11 ildeki (Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kayseri, Kilis, Mardin, Mersin, Osmaniye, Şanlıurfa) Suriyeli mülteci sayısı Türkiye ortalaması olan %3,72'nin üzerindedir. Özellikle İl nüfusu ile karşılaştırıldığında %95,15'inin Suriyeli olduğu Kilis, %24,69'unun Suriyeli olduğu Hatay, %21,67'sinin Suriyeli olduğu Şanlıurfa ve %16,7'sinin Suriyeli olduğu Gaziantep özellikle

dikkat çekmektedir. Bu kentlerin ortak noktası ise, Suriye'ye sınır kenti olmalarıdır.

Bunların dışında mülteci sayıları açısından bakıldığında ise 479.555 mülteciyi barındıran İstanbul, 420.532 mülteciyi barındıran Şanlıurfa, 384.024 mülteciyi barındıran Hatay ve 329.670 mülteciyi barındıran Gaziantep tabloda dikkat çekmektedir.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nce kayıt altına alınmış Suriyeli mültecilerin demografik verilerine bakıldığında, ise özellikle ilerleyen bölümlerde tartışılacağı gibi, Suriyeli mültecilerin Türk vatandaşlığına geçirilmesi akabinde Türkiye toplumsal yapısı açısından sorun teşkil edebilecek veriler ortaya çıkmaktadır. Zira Suriyeli mültecilerin %53,4'ü erkek, %46,6'sı kadındır. Bunun yanında gelenlerin 1.106.090'ı (%37,2) 15 yaşın altında çocuklardan oluşmaktayken, Suriyeli mültecilerin %60,74'ü aktif nüfus yani çalışma çağındaki nüfus aralığındadır. Şüphesiz ki bu veriler, ilerleyen bölümlerde tartışılacağı üzere, Türkiye'nin istihdam piyasası ve toplumsal yapısında ayrışma dinamiklerine ivme kazandırması açısından önem arz etmektedir.

1.3. Kavramsal Tartışmalar ve Suriyelilerin Türkiye'deki Hukuki Statüsü

Suriyelilerin Türkiye'ye zorunlu göçünün başladığı 2011 yılından itibaren, konuya ilişkin yürütülen tartışmalarda kavramsal bir muğlaklık söz konusu olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'ye göç eden Suriyelilerden söz edilirken, göçmen, sığınmacı, mülteci, şartlı mülteci, geçici koruma gibi bir takım kavramlar birbirinin ikamesi olarak kullanılmıştır. Ancak kavramsal olarak bu tanımlamaların hepsi Suriye'den zorunlu olarak göç edenler için kullanılsa da, hiç biri bir birine tam olarak denk gelmemektedir. Bu noktada sözü edilen kavramlar hakkında açıklamalarda bulunduktan sonra Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüsüne ilişkin bir tartışma yürütmek yerinde olacaktır.

Uluslararası göçlerde kavramsal olarak göçmen, sosyo-ekonomik gerekçelerle, daha iyi yaşam koşulları elde etmek için, bir ülkeden diğeri bir ülkeye doğru göç eden kişilere denk gelmektedir. Şüphesiz ki bu kavramsallaştırmada temel vurgu yer değiştiren kişilerin, göç kararını istemli olarak kendi iradesi ile vermesidir. Bir başka deyişle göçmen göç kararını alırken savaş, şiddet, ekolojik, siyasal vb. her türlü baskı unsurlarından bağımsız olarak göç etme kararını vermiştir. Dünya genelinde en yaygın göç türü sosyo-ekonomik içerikli göçler olduğu için dünyada her yıl milyonlarca insan göçmen statüsünde yer değiştirmektedir. Ülkeler genellikle sosyo-ekonomik göstergeleri doğrultusunda göçmen kabul edip etmeme konusunda kendileri karar vermektedirler. İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlı bir sanayileşme sürecine giren Avrupa'nın Türkiye gibi işgücü fazlası

bulunan ülkelerden, göçmen kabul etmesi bunun bir örneğini teşkil etmektedir.

Sığınmacı⁵ ise, etno-kültürel, inançsal, siyasal vb. kimliksel farklılıklardan dolayı, ülkesinde baskı hissedilen, ayrımcılık, dışlanma ve/veya şiddete maruz kalan veya kalma potansiyeli olduğu için, kendi ülkesini terk edip başka bir ülkeye zorunlu olarak göç ederek mülteci olmak için başvuruda bulunan insanlara denmektedir. Sığınmacı statüsünde olmak için temel nokta mültecilik talebinin bulunması ve bu talebin henüz sonuçlanmamış olmasıdır. Dolayısıyla sığınmacılık kalıcı bir durum değildir, mültecilik talebi sonuçlandıktan sonra sığınmacı statüsü sona ermektedir. Bugün dünya genelinde milyonlarca insan bir takım baskı ve şiddet olaylarından dolayı kendi ülkesinden kaçıp, sığınmacı olarak başka bir ülkede mülteci başvurularının sonuçlanmasını beklemektedirler.

Mültecilik, genel olarak yukarıda sayılan nedenlerden dolayı sığınmacılık başvurusu kabul edilenlere verilen hukuksal statüdür. Mülteciliğin hangi durumda uygulanacağı açıkça Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin Sözleşmede bir başka deyişle 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanan Cenevre Sözleşmesinde belirtilmiştir⁶. Buna göre “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.” Dolayısıyla mültecilik statüsü için haklı gerekçeler ile bireylerin ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden baskı ve zulüm göreceğinden korkması ve kendi ülkesini terk etmesi yeterli olmalıdır. Ancak Türkiye’de fiiliyatta durum böyle değildir. Zira, Türkiye 1951 yılında imzaladığı Cenevre sözleşmesini, 1961 yılında, 2 konuda şerh düşerek onaylamıştır. Bunlardan birincisi ile Türkiye, “Cenevre

⁵ 14.09.1994 tarihinde Bakanlar Kurulunca kabul edilip, 30.11.1994 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Sığınmacıyı: “ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı” olarak tanımlamaktadır (www.kihbi.gov.tr).

⁶

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM_/d00/c002/km_00002024ss0053.pdf

Sözleşmesinin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye’de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz” diyerek kendisini bir şekilde koruma altına almayı amaçlamıştır. Bir diğer şerhte ise Türkiye, mülteci statüsünü coğrafi sınırlama ile kısıtlamıştır. Buna göre sadece Avrupa⁷ ülkelerinden gelen sığınmacıları, Türkiye mülteci olarak kabul edecektir. Dolayısıyla Avrupa ülkeleri dışından gelenleri Türkiye mülteci olarak kabul etmeyecektir. Bu nedenle Suriye’den zorunlu olarak göç eden üç milyonun üzerinde insan, resmi olarak mülteci kabul edilmemektedir. Nitekim yaklaşık 60 yıl içinde, Türkiye sadece 43 kişiyi mülteci olarak kabul etmiştir (Erdoğan, 2015: 45).

Türkiye’nin Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü tanımaması, onlara karşı bir sorumluluğu olmadığı anlamına gelmemektedir. Cenevre Sözleşmesinin 33. maddesine göre “Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir”. Bu “geri gönderilememe” ilkesinden dolayı da Türkiye, Avrupa kökenli olmayan mültecilere güvenli bir üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar ev sahipliği yapmaktadır (Kahya Nizam, 2016: 336). Bu bağlamda on binlerce kişi yaptığı mültecilik başvurusunun sonucunu, “şartlı mülteci”⁸ olarak Türkiye’de beklemektedir.

Türkiye’de mülteciler konusunda 2013 yılında çıkarılan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda yer verilen kavramlardan bir diğeri de “Geçici Koruma”⁹ statüsüdür. Geçici koruma statüsü, ilgili kanunun 91. maddesinde “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.” şeklinde belirtilmiştir. Kanunun yine bu maddesinde, “Geçici Koruma”nın içeriğinin daha sonra Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelik ile belirleneceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda da 22 Ekim 2014 tarihinde Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikte

⁷ Avrupa ülkelerinden kastı, Avrupa Konseyine üye ülkelerdir.

⁸ Kavram, 11.04.2013 tarih ve 28615 sayı ile Resmi Gazetede yayımlanan 6458 Sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” kapsamında şu şekilde tanımlanmıştır. “*Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir*”. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf

⁹ Uluslararası boyutta da karşılığı olan Geçici Koruma hususunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. (Kaya ve Yılmaz Eren, 2015: 33-38)

3-f maddesinde “geçici koruma” kavramını şu şekilde açıklamıştır; “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma.” Türkiye’de geçici koruma statüsü özellikle Suriyeliler için uygulanmaktadır. Ancak bu statü geçici koruma süresinin muğlaklığı nedeniyle eleştirilmektedir. Zira yönetmelik süre tanımlamasında bulunmamakta ve geçici sürenin ne kadar olduğuna dair açıklama bulunmamaktadır. Bu durum mültecilere dair yapılan araştırma ve çalışmalarda¹⁰ da, mülteciler tarafından da şikâyet konusu edilmektedir. Geçici koruma vurgusunun misafirlik ve kalıcı olmama anlamına geldiği ve bunun kendileri için muğlak bir durum, belirsizlikle dolu bir gelecek anlamına geldiği belirtilmektedir.

Her ne kadar geçici koruma yönetmeliği süre ile ilgili olarak belirsiz olsa da 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun¹¹ 11. maddesi bu belirsizliği kısmen de olsa ortadan kaldırmaktadır. Zira yasanın 11. maddesine göre “Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılarda; “başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet etmek” şartı aranmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de 5 yıl “geçici koruma” altında ikamet eden Suriyeli mülteciler T.C. Vatandaşlığına başvurabileceklerdir. Nitekim, 2016 yılı Temmuz ayında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık verilebileceğini ve İçişleri Bakanlığının bu konuyla ilgili çalışma yürüttüğünü” belirtmesinin akabinde, 5901 sayılı kanunun 11. maddesindeki şartları sağlayanlara vatandaşlık verilmeye başlanmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde saha araştırmalarından elde edilen bulgular üzerinden, genel olarak Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki yaşamları ve gündelik yaşamda karşılaştıkları sosyo-ekonomik sorunlara dair tartışmalar yapıldıktan sonra vatandaşlık hususunda yapılan derinlemesine görüşmeler paylaşılacaktır.

1.4. Araştırmalar Hakkında

Araştırmalardan ilki Hatay ve Şanlıurfa illerinde yapılmıştır. Söz konusu araştırmada hem nicel hem de nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Nicel araştırmada 150 Suriyeli mülteciye yüz yüze görüşme yöntemi ile toplumsal dışlanma ve mülteci emeğinin durumu konularında yarı yapılandırılmış anket uygulanmıştır. Nitel araştırmada ise 15 Suriyeli mülteci ile belirtilen konularda derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. İkinci araştırma ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından vatandaşlık mevzusu dillendirildikten sonra Mersin’de yaşayan Suriyeli mülteciler ile yapılmıştır. Bu araştırmada ise sadece nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve

¹⁰ Bknz. (Kahya Nizam, 2016:337) ve (Erdoğan, 2015:55).

¹¹ Daha ayrıntılı bilgi için bknz. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5901.html>

toplamda 30 Suriyeli mülteci ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu araştırmada ise Suriyeli mültecilerin Türk vatandaşlığına bakışları konusunda izlenimler elde edilmiştir.

Demografik Bilgiler

Araştırma sonuçlarında ilk olarak nicel araştırma grubunun demografik özelliklerine yer verilmektedir. Buna göre araştırma grubunun %60'ının erkek, %40'ının kadın olduğu; %23,1'inin 18-24 yaş grubunda, %21,2'si 1 25-34 yaş grubunda, %25'i 35-44 yaş grubunda, %17,3'ü 45-54 yaş grubunda, %13,5'i ise 55 ve üzeri yaş grubunda yer aldığı; %84,2'sinin evli, %15,8'inin bekar olduğu; %40'ının okuryazar olmadığı, %13'ü diplomasız okuryazar olduğu, %26'sının ilkokul, %11'inin ortaokul, %8'inin lise, %2'sinin üniversite eğitim aldığı bulgulanmıştır.

Bilindiği gibi ülkelerindeki protesto gösterileri iç savaşa dönünce, Suriyeli mülteciler, hazırlıksız ve birikimsiz bir şekilde zorunlu olarak göç etmişlerdir. Bu bağlamda da Suriyeli mültecilerin %96,2'si sınırdan yürüyerek, pasaportsuz olarak Türkiye'ye geçtiklerini belirtmiş, buna karşın sadece %3,8'i pasaport kontrolünden geçerek, araçlarıyla Türkiye'ye ulaşmıştır. Dolayısıyla mültecilerin tamamına yakını yürüyerek kitlesel bir şekilde Türkiye'ye göç etmiştir.

Bu göç sürecinde önemli bir bulgu da, mültecilerin ağ ilişkilerinden faydalanarak mı, şu an yaşadıkları kente geldikleri, yani göçün zincirleme boyutunun olup olmadığıdır. Bu bağlamda araştırma grubuna bakıldığında %23,5'i daha önce gelen tanıdıklarıyla irtibata geçerek, Türkiye'de şu an yaşadıkları yere geldiklerini belirtmiştir. Bu veri mültecilerin geldikleri yerde dayanışma ilişkisi içerisinde olup olmayacakları noktasında önem arz etmektedir. Nitekim daha önce gelen tanıdıklarıyla irtibata geçerek, Türkiye'ye göç eden %23,5'in tamamı, Türkiye'ye geldikleri ilk andan itibaren bu tarz bir dayanışmanın varlığından söz etmişlerdir. Bu dayanışma mülteciler açısından ilk etapta geldikleri yerde tutunabilmek açısından yadsınamaz derecede önemlidir. Bu noktada mültecilerin “neden Türkiye'yi tercih ettikleri” sorusu akla gelmektedir. Buna göre Suriyelilerin %36,5'i Türkiye'nin coğrafik konum açısından Suriye'ye yakınlığı nedeniyle tercih ettiklerini, %40'ı Türkiye halkları ile etno-kültürel yakınlıkları oldukları için, %23,5'i ise daha önce gelen yakınlarının telkinleriyle Türkiye'ye göç ettiklerini belirtmişlerdir.

Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye geldikten sonra, kamp dışında kalanların yaşadıkları en önemli sorunlardan biri de barınmadır. Bu bağlamda barınma sorununu çözmek için birçok aile aynı hanede birlikte yaşama yolunu seçebilmektedir. Bu kapsamda araştırma grubuna bakıldığında %74,1'i hanede yaşayan aile sayısını bir olarak belirtmişken, %23,9'u iki ve %2'si ise 3 ailenin aynı hanede birlikte yaşadığını bildirmiştir. Bu doğrultuda hanede

yaşayan kişi sayısına bakıldığında %24'ü 5 kişiye kadar olan ailelerken, %28'i 6- 8 kişi, %37'si 9-11 kişi ve %11'i 12 ve üzeri kişi olarak hanede yaşayan kişi sayısını bildirmiştir. Bu noktada araştırma grubunda birden çok ailenin aynı evde oturması aslında asıl tartışma konularında birini ortaya koymaktadır. Zira hanesinde birden fazla aile bulunanların tamamı ailelerin yeterli geliri olmaması nedeniyle birden çok ailenin aynı evde kaldığını aktarmıştır. Bu veri mülteci yoksulluğuna vurgu yapması açısından önemlidir. Bu kapsamda yoksulluğun en temel nedenlerinden biri olan istihdam noksanlığına odaklanmak, mültecilerin Türkiye'de çalışmak için iş bulup bulmadığına bakmak yerinde olacaktır. Buna göre Suriyeli mültecilerin %73,1'i Türkiye'de herhangi bir işte çalışmadığını belirtmişken, çalışanların tamamı ise hamal, hurdacı, inşaat işçisi, simit satıcısı gibi enformel işlerde, güvencesiz bir şekilde çalışmaktadır. Çalışmayanların çalışmama nedenlerine bakıldığında, ev kadınlarının ev içi sorumlulukları nedeniyle, geriye kalanların ise iş bulamadıkları gerekçesi ile çalışmadıkları görülmektedir. Nitekim İnsani Gelişme Vakfı (İNGEV) ve IPSOS Araştırmalar Enstitüsü tarafından Türkiye'deki Suriyeli mültecilerle ilgili yapılan araştırma sonuçlarında¹² da mülteci kadınların yaklaşık 3/4'ünün ne çalıştığı ne de iş aradığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bilindiği gibi Türkiye'de yaşayan yabancı uyruklu kişilerin çalışmaları için çalışma iznine ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu bağlamda araştırma grubuna bakıldığında Suriyeli mültecilerden herhangi bir işte çalışanların hiçbirinin çalışma izni bulunmamaktadır. Bu durum devletin Suriyeliler için uygulamada yarattığı esneklik ile de ilişkilidir. Çalışanlar açısından hali hazırda çalıştıkları işi nasıl bulduğu mültecilerin ağ türü, zincirleme ilişkilerinin bulunup bulunmadığı noktasında önem kazanmaktadır. Buna göre çalıştığını belirtenlerin 2/3'ü şu an çalıştığı işi kendi çabalarıyla bulduğunu belirtirken, 1/3'ü ise eş, dost ve tanıdıkların yönlendirmeleriyle bulduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla mültecilerin 1/3'ünün iş bulabilme konusunda dayanışma ilişkilerinin mevcut olduğunu belirtmek mümkündür. Hatırlanacağı üzere, daha önce gelen tanıdıklarıyla irtibata geçerek, Türkiye'ye göç eden %23,5'in tamamı, Türkiye'ye geldikleri ilk andan itibaren dayanışma içerisinde olduklarını belirtmişlerdi. İstihdam piyasanda dayanışma ilişkisi oranının %33'lere çıktığı bu son veri ile görülmektedir. Bu bağlamda mültecilerin kimliğe/kökene bağlı birliktelikleri olduğu konusunda da gösterge olabilmektedir. Bu durum, uluslararası yazında sıklıkla vurgulandığı gibi, mültecilerin ayrışma ve dışlanma dinamiklerinin etkisi ile içe kapanma durumu ile de ilişkilendirilebilir.

Suriyeli kent mültecilerinin Türkiye'de karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri de, tüm dünyadaki mültecilerin karşılaştığı sorunlarda

¹² İlgili araştırma mülteci nüfusunun %79'unu barındıran 10 ilde yapılmıştır. Ayrıntılar için bknz. <http://ingev.org/wp-content/uploads/2017/07/Multeci-Hayatlar-Monitorü.pdf>

olduğu gibi, istihdam piyasasında ayrımcılığa maruz kalmaları yani emek sömürüsü yaşamalarıdır. Bu bağlamda mültecilerden herhangi bir işte çalışanlara sorulan çalışma süresi sorusu bu savı onamaktadır. Zira mülteciler, ortalama olarak günlük 12 saat çalışma süreleri olduğunu belirtmişlerdir. Suriye'deki çalışma süresi ile kıyaslandığında mülteciler ortalama olarak 3 saat daha fazla çalıştıklarını aktarmaktadırlar. Günde 12 saat çalışma durumunun olağan bir durum olmadığı aşıkardır. Çünkü Türkiye'de 4857 Sayılı İş Kanunu'na¹³ göre haftalık çalışma süresi 45 saat ile sınırlanmış olup, bunun fazlası fazla mesai olarak ücretlendirilmek zorundadır. Bu kapsamda derinlemesine görüşmelerde, Suriyeli mültecilerden çalışanların tamamı kendilerinin fazla mesai yaptıklarını ve bunun hiçbir şekilde ücretlendirilmediğini vurgulamışlardır. Türk Vatandaşı çalışma arkadaşlarının ise bu şartlar altında çalışmadığını, çalışma sürelerinin dışındaki çalışmalarının mesai ücreti karşılığında yapıldığını aktarmışlardır. Dolayısıyla çalışma şartları açısından Türk Vatandaşlarına göre çok daha kötü şartlarda çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu durum İnsani Gelişme Vakfı (İNGEV) ve IPSOS Araştırmalar Enstitüsü'nün raporunda da vurgulanmıştır. İlgili araştırma sonuçlarına göre Suriyelilerin % 70'i çalışma koşullarını buradaki halka göre çok daha kötü yanıtı vermiştir.

Bu ayrımcılığın bir diğer yansıması da ücretler üzerinde belirginleşmektedir. Buna göre çalışan Suriyeli kent mültecilerinin %7'si Türk Vatandaşları ile aynı maaşı aldığını belirtmişken, %93'ü daha düşük maaşla çalıştığını belirtmiştir. Düşük maaşla çalıştırılan Suriyeliler bunun nedeninin savaş mağduru insanların yaşamlarını sürdürmek için çalışmak zorunda olmalarına ve muhtaç oldukları ve ne olursa olsun karınlarını doyurmak için çalışmak zorunda olmalarına bağlamaktadırlar. Dolayısıyla Türkiye'deki işverenlerin Suriyelilerin mağduriyetini suüstimal ettiklerini ve kendilerine Türk Vatandaşlarına göre daha düşük ücret ödediklerini düşünmektedirler. Bu durum derinlemesine görüşmelerde de sıklıkla vurgulanmıştır.

“Amir 32 yaşında, 3 çocuğu var, karısı bazen evlere temizliğe gidiyor, bir temizlik firması bazen çağırıyor karısını, Amir berberde çalışıyor, Suriye'de de berberlik yapıyormuş, iç savaş çıkmadan kendi dükkanını yeni açmış, en çok da bu onu üzüyormuş, çocukluktan beri hayali kendi berber dükkanını açmakmış, açtıktan 14 ay sonra kenti terk etmek zorunda kalmış, şimdi Hatay'da yaşıyor, iş bulması zor olmamış, ‘çünkü elimde mesleğim vardı’ diyor, berberde kazandığı yetmiyor, çünkü Türk usta ile aynı işi yapmasına rağmen aynı parayı almıyor, Türk usta yaptığı tıraş başına para alırken, Amir düşük yevmiye ile çalışıyor ama başka çaresi yokmuş, çalışmaya mecbur, daha iyi kazanacağı bir yerde yaşamak istiyor...”

¹³ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4857.html>

Suriyeli kent mültecilerinin fazla çalışma ve maaş adaletsizliğinin dışında, maaşlarının ödenmesi noktasında da bir takım sorunlar ile karşılaşmaktadırlar. Bu duruma maruz kalanlar araştırma grubunun %27'sine tekabül etmektedir.¹⁴ Bu sorun derinlemesine görüşmelerde de dillendirilmiştir.

“Jamal Şanlıurfa’da yaşıyor, 5 yıl önce Türkiye’ye gelmiş, 29 yaşında, evli 2 çocuğu var, çocuklarının ikisi de Türkiye’de doğmuş, karısı çalışmıyor, çocuklara bakıyor, bakliyat satan bir dükkanda 3 Türk ile birlikte çalışıyor, Türkler 1200 lira alırken, Jamal 900 liraya çalışıyor ama onu da doğru düzgün alamıyor, 3 ayda sadece 600 lira alabilmiş işyerinden, başka bir iş bulsam hemen giderim diyor, ama burada bu şartlar altında bile bu işi yapacak bir sürü Suriyeli varken, başka bir iş nerden bulacağım düşüncesiyle gitmiyor....”

Mülteci emeğinin sömürülmesinin temel sonuçlarından biri de hane aylık gelirene yansımaktadır. Suriyeli kent mültecilerinin %38,4’ü ailede tüm çalışanlar dâhil aylık gelirlerinin 0-500 TL arasında, %42,3’ü 501-800 TL arasında ve %19,3’ü 801-1000 TL arasında olduğunu belirtmiştir. Başka bir deyişle araştırma grubunda yer alan Suriyeli mültecilerin tamamının hane aylık geliri Türkiye’deki asgari ücretin altındadır. Üstelik bu hane aylık gelirini elde edebilmek için %65,4’ü, eş, çocuklar, anne, baba, kardeşler dâhil birden fazla kişi ile kentlerde çalışmaktadır. Aslında bütün bu ekonomik göstergelerin nihai sonucu gelirin harcamaları karşılamaya yetip yetmediğidir. Bu bağlamda araştırma grubuna bakıldığında Suriyeli mültecilerin tamamı gelirlerinin harcamalarını karşılamaya yetmediğini belirtmektedir. Bu noktada geçinememe durumu karşısında dışarıdan destek görme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Suriyeli mültecilerin sadece %6’sı dışarıdan destek gördüklerini ve Belediye ve STK’lardan gıda desteği aldıklarını belirmişlerdir. Dolayısıyla yoksulluk ve yoksunluk girdabında debelenip duran mültecilerin, Türkiye toplumsal yapısında, yoksulluk-suç ilişkiseliliği kapsamında, gelecekte asayiş vb. olaylar ile gündeme gelme ihtimali bulunmaktadır. Böyle bir durum, suç ve kimlik ilişkisi kapsamında, toplumsal çatışma potansiyelini de kapsayabilecek sosyal ayrışma ve dışlanma dinamiklerini harekete geçirebilecektir¹⁵.

¹⁴ Doç. Dr. Fuat Man’ın 2015 yılında Şanlıurfa’da yaptığı araştırma sonuçlarında da benzer eğilimler ortaya çıkmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Suriyeli mülteci işçiler maaş ve çalışma şartları dışında, ücretlerin zamanında ödenmesi, hakaret, ayrımcılığa maruz kalma gibi birtakım sıkıntılar yaşamaktadırlar. Daha ayrıntılı bilgi için bknz. Man (2016).

¹⁵ Şüphesiz ki etno-kültürel farklılık ve/veya işgücü piyasasında kimliğe ve kökene dayalı birlikelikler başlı başına sosyal ayrışma ve dışlanmalar için gerekçe oluşturabilmekteyken, burada sözü edilen potansiyel, ayrışma ve dışlanma dinamiklerini kuvvetlendirme eğilimidir. Daha ayrıntılı bilgi için bknz. Tümtaş (2012), Gül ve Ergun (2016)

Sosyal Dışlanma ve Vatandaşlık Tartışmaları¹⁶

Bu bağlamda Suriyeli mültecilerinin yerleştikleri kentlerde herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldınız mı sorusu sosyo-mekansal olarak Suriyeli mültecilerin dışlanmaya maruz kalıp kalmadıkları tartışmasına olanak vermesi açısından önemlidir. Buna göre Suriyeli mültecilerin %45,8'i Türkiye'de ayrımcılığa uğradığını düşünmektedir¹⁷. Bu durum, İnsani Gelişme Vakfı (İNGEV) ve IPSOS Araştırmalar Enstitüsü'nün araştırmasında da bulgulanmıştır. Mülteci nüfusunun %79'unu barındıran 10 ilde yapılan araştırmanın sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin yaklaşık % 45'i ayrımcılığa uğruyorum, dışlanıyorum yanıtı vermiştir.

Ayrımcılığa uğrayanların 1/3'ü Suriyeli oldukları yani etno-kültürel ya da inançsal kimlikleri nedeniyle ayrımcılığa uğradığını, 2/3'ü ise işverenler tarafından daha ucuza çalıştırıldıkları için ve Türkiyelilerden daha ucuza iş yaptıklarından dolayı da iş ortamında iş arkadaşları tarafından ayrımcılığa uğradıklarını bildirmişlerdir. Zira Türkiyeli işçiler kendilerinden daha ucuza iş yapan Suriyeli mültecilere, kendi kazançlarını da düşürdükleri gerekçesi ile tepkisel davranmaktadır. Çünkü özellikle Suriyeli mültecilerin yoğunlaştığı vasıfsız işlerdeki işgücü piyasasında olan rekabet daha düşük ücret üzerinden iş yapmak üzerinedir.¹⁸ Bütün bu söylenenler derinlemesine görüşmelerde de vurgulanan sorunlar arasında yer almaktadır.

“Omar 38 yaşında, Mersin'de yaşıyor, 4 çocuk babası inşaatta kalıpcı, yevmiyeli çalışıyor, taşerona bağlı olarak, eşi çalışmıyor, çocukları okula gidiyor, inşaatta o ve diğer Suriyeliler Türkiyelilere göre daha düşük yevmiye alıyor ve sigortasız çalışıyorlar, inşaatta kimsenin yapmak istemediği işleri bize

¹⁶ Vatandaşlık tartışmalarına ait, Mersin'de yapılan derinlemesine görüşme bulguları, yazar tarafından 17-19 Şubat 2017 tarihlerinde “Geçmişten Günümüze Göç” Konulu VII. Uluslararası Canik Sempozyumunda "Komşuluktan Vatandaşlığa Göç: Suriyeli Mülteciler" başlığı altında bildiri olarak sunulmuştur.

¹⁷ Belirtilen toplumsal ayrışmaların, kentlerde gerilim üreten bir yapıya neden olabildiği, özellikle yüksek oranda mülteci barındıran kentlerde, mülteciler ve yerlilerin, değişik gerekçeler ile ortaya çıkmakla birlikte, hızlı etnik temellere oturabilen çatışmalara girebildiği bir zemin doğmuştur. Önceleri münferitmiş gibi görülen ve tek bir örnekmiş gibi kamuoyuna yansıtılan olaylar zaman içinde farklı mekanlarda ve farklı boyutlarda yaşanarak ivme kazanmıştır. İzmir Torbalı (www.aa.com.tr), Mersin Akdeniz (www.milliyet.com.tr), Konya Beyşehir (www.bbc.com), Adana Yüreğir (www.cnnturk.com) İstanbul Başakşehir (www.hurriyet.com.tr), Denizli Sarayköy (www.haberturk.com) örneklerinde olduğu gibi Suriyeli mülteciler ile Türk vatandaşları arasında ölümlere varan çatışmalar yaşanmıştır.

¹⁸ Suriyeli istihdamının artması ve bunun istihdam piyasasında yarattığı olumsuz etkiler Dünya Bankasının Ağustos 2015'te yayınladığı “The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market” adlı raporda da vurgulanmıştır. Rapora göre Suriyeli kent mültecilerinin Türkiyeli işçilerin yerini aldığı, bunun da özellikle enformel sektörlerde ve kadın işçiler üzerinde belirginleştiği, bu bağlamda da ücretlerde düşüşe neden olduğu belirtilmiştir. Daha ayrıntılı bilgi için bkzn. Del Carpio and Wagner (2015)

yaptırıyorlar diyor. Ben yine Türkçe öğrendim, Türkçe bilmeyen Suriyelilere çok daha kötü davranıyorlar, çünkü bazen söylenenleri anlamıyorlar, dil farklılığı nedeniyle sanki aptalmışlar gibi davranıyorlar onlara diyor. Türk Vatandaşı olmayı istiyor, çünkü hem Türkiyelilerin sahip olduğu çalışma haklarına sahip olacak hem de pasaportuna, Omara göre bu da demek ki daha iyi yaşam koşulları ve seyahat özgürlüğü...”

Görüldüğü gibi mültecilerin ayrımcılığa uğradıklarını düşünme gerekçelerinden biri de, farklı etno-kültürel kimliğe sahip olmalarıdır. Bu bağlamda Suriyeli mültecilerin ayrımcılığa engel olabileceğini düşündükleri önemli faktörlerden biri de vatandaşlıktır. Araştırma grubuna bakıldığında Suriyeli mültecilerin $\frac{3}{4}$ 'ü Türk Vatandaşlığına geçmek istemektedir. Yine İnsani Gelişme Vakfı (İNGEV) ve IPSOS Araştırmalar Enstitüsü'nün raporunda da Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin % 74'ünün Türk vatandaşlığı istediği, bu oranın 15-17 yaş grubunda ise % 80'e kadar çıktığı vurgulanmıştır.

Mültecilerin Türk Vatandaşlığına geçmelerini istemelerindeki en önemli gerekçe ise bir önceki bulgu olan ayrımcılığa uğrama gerekçesi ile de örtüşmektedir. Hatırlanacağı gibi, mültecilerin $\frac{2}{3}$ 'ü iş ortamında ayrımcılığa uğradıklarını, $\frac{1}{3}$ 'ü de etno-kültürel farklılıkları nedeniyle ayrımcılığa uğradıklarını bildirmişlerdi. Bu doğrultuda Suriyeli mültecilerin %53,8'i Türk vatandaşlığına geçmek istemesinin temel nedenini “pasaport başta olmak üzere, vatandaşlık haklarından yararlanmak” olarak belirtmiştir. Bunun akabinde ise mültecilerin %30,8'i maaşlardaki ve çalışma şartlarındaki adaletsizliğin düzeleceği düşüncesiyle Türk vatandaşı olmayı istemekte, %7,7'si gelecek güvencesi için, %7,7'si ise Suriyeli diye ayrımcılığa uğramamak için Türk vatandaşlığına geçmeyi arzulamaktadır. Bu gerekçeler derinlemesine görüşmelerde de sıklıkla ortaya atılmıştır.

“Mohammed 19 yaşında, Mersinde yaşıyor, çok iyi derecede Türkçe konuşuyor, kendi kendine öğrenmiş, Türkiye'de 5. yılını doldurmuş, iç savaş çıkınca Ayn El Arap'tan Halep'e oradan da Mersin'e göç etmişler. Suriye'de okula gidiyormuş, okurken Avukat olmak istiyormuş, ama savaş, doğduğu kent gibi bütün planlarını da yok etmiş, geldiğinden beri lokanta ve kafelerde bulaşıkçılık ve garsonluk yapmış, Türkçe bilmediği zamanlarda günde 13-14 saat çalıştırıyorlarmış mutfakta, 9 saat çalışanlardan çok daha az maaş alıyormuş, bu çok zoruna gidiyormuş, fazla çalışmasının ve az maaş almasının nedenini Türkçe bilmemesine bağlamış ve bu hırsıyla Türkçeyi öğrenmiş ama hala emek sömürsüne maruz kalıyor, şimdi Türkiyeliler gibi çalışıyor 9 saat ama onlar asgari ücret alırken, Mohammed 1000 TL alıyormuş, diğerlerinin sigortası varken, Mohammed'in yok, şimdi bu ayrımcılığın nedenini Türk vatandaşı olmamasına bağlıyor, Vatandaş olursa bu ayrımcılıklara maruz kalmayacağı düşüncesinde. Vatandaş olup pasaport

alırsa Avrupa'ya geçmek istiyor, kesinlikle Suriye'ye dönmek gibi bir isteği de düşüncesi de yok, çünkü kendini artık Suriye ye ait hissetmiyor....”

Çalışmada son olarak Suriyeli mültecilere ülkenizdeki savaş biterse Türkiye'den ayrılır mısınız sorusu yöneltilmiştir. Alınan yanıtlara göre araştırma grubunun %58'i savaş bitse dahi Türkiye'den ayrılmayacağını belirtmişken, %42'si Suriye'ye dönebileceğini bildirmiştir. Benzer eğilim AFAD'ın (AFAD, 2013:54) 2013 yılında yaptığı “Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar” saha araştırması sonuçlarında da karşımıza çıkmaktadır. İlgili araştırma sonuçlarına göre kamplarda yaşayan Suriyelilerin %56'sı ve kamp dışında yaşayan Suriyelilerin de %63'ü Suriye'deki karışıklıklar sona erdiği zaman Suriye'ye dönmeyi planlamaktadır. Dolayısıyla 3 yıldan fazla bir sürede ülkelerine dönmeyi planlayan Suriyelilerin sayısı düşme eğilimindedir. Yaş grupları açısından karşılaştırma yapıldığında özellikle 18-24 yaş grubunun tamamına yakınının dönme eğiliminde olmadığı görülmektedir. İçişleri Bakanlığı'nca kayıt altına alınmış Suriyeli mültecilerin yaklaşık 2/3'ünün 24 yaş altında olduğu düşünülürse, ülkelerindeki savaş bitse dahi Suriyelilerin geri dönüş oranının çok düşük kalacağı söylenebilir. Bu durum derinlemesine görüşmelerde de karşımıza çıkmaktadır.

“Ali, 21 yaşında Mersin'de yaşıyor, bekar, 3 yıl önce Kilis'e oradan da Mersin'e ailesiyle birlikte gelmiş. Öğrenci, bir yandan üniversitede ekonomi okuyor¹⁹ öte yandan da ailesine yük olmamak için nargile kafede garsonluk yapıyor, çalıştığı yer Suriyelilerin, iş yerinde herhangi bir sorun yaşamıyor. 2 yıl sonra mezun olacak, mezun olduktan sonra daha iyi iş bulacağı görüşünde. Suriye'ye tekrar dönmek gibi bir planı kesinlikle yok, savaş biterse sadece ziyaret etmek için giderim diyor. Ailesi de dönmek istemiyormuş, özellikle annesi. Dönersek ne evimiz olacak ne işimiz. Artık buraya alıştık, düzenimizi burada kurduk, ben hem okuyorum, hem çalışıyorum, babam çalışıyor, kardeşlerim okula gidiyor, neden dönelim ki? Vatandaşlığı hak eder etmez hemen başvuracağız, artık biz de Türk olduk diyor...”

Buna karşı Suriye'ye dönme eğilimine sahip olanların ise özellikle 45 ve üzeri yaş grubunda yoğunlaştığı da dikkat çekicidir. Burada genç nüfusun dil ve kültür farklılığı gibi sorunları aşarak toplumsal yapıyla entegrasyonunun daha hızlı olmasının yadsınamaz etkisi söz konusuysen, ülkesine dönmek isteyenlerin dönmeyi isteme gerekçelerinde duygusal sebepler ağırlıklı olarak belirtilmiş, bunu uyum problemleri takip etmiştir. Bu durum yine derinlemesine görüşmelerde de karşımıza çıkmaktadır.

¹⁹ YÖK Başkanlığı tarafından Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen “Türk Yükseköğretim Sisteminde Suriyeli Öğrenciler Uluslararası Konferansı”nda Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Başkanı Prof.Dr. Yekta Saraç, 9 Mart 2017 tarihinde Türkiye'de 15 bine yakın Suriyeli öğrencinin üniversitelerde öğrenim gördüğünü belirtmiştir (www.hurriyet.com.tr).

“Mahmud 59 yaşında, Şanlıurfa’da yaşıyor, 2013 yılında gelmiş, çalışmıyor, savaş başlayınca Suriye’den ayrılmak istememiş, çocukları zorla getirmişler, 7 çocuğu varmış, birini savaşta kaybetmiş, bütün aile Şanlıurfa’ya göç etmiş. Çocuklarıyla beraber kalıyorlar, bütün çocukları bir şekilde çalışmaya başlamış, büyük oğlu savaştan önce de Türkiye’ye gelip gidiyormuş, biraz Türkçe biliyormuş. Şimdi çocukları, torunları Türkçe konuşuyormuş, okula gidenler orada öğrenmiş, diğerleri kendi gayretiyle. Mecbur kalmasam gelmezdim diyor, toprağımdan, köklerimden koptum, babamın, anamın mezarını, oğlumun mezarını Suriye’de bıraktım, benim mezarımda orada olsun istiyorum, mutlaka döneceğim, çocuklar gelmesede ben döneceğim...”

Sonuç Yerine

2011 yılında Suriye’de patlak veren iç savaş sonrasında, ülke nüfusunun yaklaşık ¼’ü can güvenliği endişesiyle, zorunlu olarak komşu ülkelere göç etmiştir. Bu bağlamda Suriye’ye komşu olan ülkeler, beklediklerinden çok daha fazla bir mülteci akını ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu ülkelerin başında ise Türkiye yer almıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği kayıtlarına göre, Türkiye bugüne kadar Suriye’den göç eden mültecilerin, kayıt altına alınanların, %59,1’ini ülkesine kabul etmiştir. Aradan geçen 6 yıllık bir sürede, “açık kapı” politikası nedeniyle kayıt dışılar ile birlikte, ülke nüfusunun %4’ünden fazlasına tekabül eden yaklaşık 3,5 milyon Suriyeli Türkiye’nin 81 iline yayılmıştır.

Türkiye toplumu ilk etapta, gelen mültecilere, savaş mağduru olmaları, din kardeşi, misafir vb. söylemler ile hoşgörü ile yaklaşmış ve bu doğrultuda da mültecilere karşı toplumsal kabul oranı yüksek olmuştur. Ancak süreç içerisinde Suriye’deki savaşın dolayısıyla da “misafirliğin” uzaması, başta istihdam piyasası olmak üzere, gündelik yaşamda mültecilerin varlığının hissedilmesi, mültecilerin Türkiye için kalıcılığının tartışılması ve nihayetinde vatandaşlık tartışmalarının başlamasıyla birlikte toplumsal kabul oranının düştüğü görülmüştür. Bu doğrultuda da Suriyeli mültecilere karşı ayrımcılık ile başlayan süreç, toplumsal dışlanmaya ve hatta İzmir, Mersin, Adana, Konya, İstanbul, Denizli örneklerinde olduğu gibi toplumsal çatışmalara dönüşmüştür.

Bütün bu sürecin sonucunda ise Suriyeli kent mültecileri açısından Türkiye’de çok daha zor şartlar altında yaşam koşulları ortaya çıkmıştır. Çalışma kapsamında sunulan hem nicel hem de nitel saha araştırma sonuçları, mültecilerin istihdam piyasasında başta ücret olmak üzere, çalışma süresi, çalışma şartları vb. hususlar açısından adaletsiz uygulamalar ile karşılaştıklarını ve bu doğrultuda da yoksulluk sorununu daha derin yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bunun yanında saha araştırma verileri, mültecilerin etno-kültürel farklılıkları ve ucuz işgücü oldukları gerekçesiyle ayrımcılığa uğradıklarını düşündüklerini bulgulamıştır.

Nihayetinde bütün bu yaŐananların sonucunda mültecilerin maruz kaldıkları ayrımcılığa ve dıŐlanmalara çözüm olarak düşündükleri husus ise vatandaşlık olmuştur. Mültecilerin, Türk vatandaşlığını aldıkları taktirde, başta pasaport hakkı olmak üzere, Türk vatandaşlarının sahip oldukları haklara sahip olacakları, işgücü piyasasındaki adaletsizliklerde olduğu gibi, ayrımcılık ve dıŐlanmalara maruz kalmayacakları konusunda düşünceleri bulunmaktadır. Bu gerekçeler ile Türk vatandaşlığına geçme noktasında, Suriyeli mültecilerde yüksek oranda bir istenç vardır. Bu bağlamda da 5901 sayılı kanununun 11. maddesindeki Şartları sağlayan mülteciler Türk vatandaşlığına baŐvurmuŐ ve uygun görülenlere Türk vatandaşlığı verilmeye başlanmıştır. Ancak her ne kadar ülkenin sosyolojik yapısında Suriyeli mültecilerin kalıcı olacağı konusunda yüksek bir n kabul olsa dahi, burada son söz olarak önemle vurgulanmalıdır ki, Türkiye toplumunun Suriyeli mülteciler konusundaki endiŐe ve kaygılarını gidermeden, sayıları  milyonu geçen Suriyeli mültecilere de, başta dil olmak üzere sosyo-kültürel entegrasyon için gerekli eğitimler verilmeden, entegrasyon politikaları belirlenmeden, vatandaşlık hakkı verilmesi toplumsal çatıŐmaları daha da arttırabilecektir. Bu nedenle münferit olarak görülen toplumsal çatışma haberlerini uyarı niteliğinde değerlendirip, entegrasyon politikaları belirleyerek bunları uygulamaya geçirmek, ülke açısından çok daha doğru bir karar olacaktır.

Kaynakça

- <http://aa.com.tr/tr/turkiye/torbalidaki-suriyeliler-kavga-nedeniyle-akrabalarinin-yanina-gitti/792834> Erişim Tarihi 18.04.2017
- AFAD (2013) Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları
https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3925/xfiles/syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30_12_2013_tr.pdf Erişim Tarihi 23.03.2017
- <https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum>
Erişim Tarihi 31.03.2017
- BALI S. (1997) "Migration and Refugees" İç. Issues in World Politics, Ed. Brian White, Richard Little and Michael Smith, Macmillan Education, New York, United States of America
- http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/07/160710_konya_gerginlik
Erişim Tarihi 18.04.2017
- BUZ S. (2004) Zorunlu Çıkış Zorunlu Kabul Mültecilik, SGDD Yayınları, Yayın No: 5, Ankara.
- CHIMNI B. S (2009) The Birth of a "Discipline": From Refugee to Forced Migration Studie Journal of Refugee Studies Vol. 22, No. 1, Oxford University Press.
- <http://www.cnnturk.com/turkiye/adanada-suriyelilerle-mahalleli-birbirine-girdi-4-yarali> Erişim Tarihi 18.04.2017
- DEL CARPIÓ X. V. and WAGNER M., (2015) The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market, Policy Research Working Paper, World Bank Social Protection and Labor Global Practice Group, Ağustos 2015.
- ERDOĞAN M. M., (2015) Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- GÜL, H. ve ERGUN, C. (2016) "Kentın ve Kentsel İşlevlerin, Mekanın ve Yapının Tarihsel Gelişimi ve Dönüşümü", KENTE DAİR..., Mım Sertaç Tümtaş vd., Bağlam, İstanbul,53-90.
- http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560_icerik Erişim Tarihi 31.03.2017
- <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1431597-denizlide-suriyelilerin-karistigi-kavga-ilceyi-ayaga-kaldirdi> Erişim Tarihi 18.04.2017

<http://www.hurriyet.com.tr/basaksehir-de-suriyeliler-ile-mahalleli-arasinda-gerginlik-28963980> Erişim Tarihi 18.04.2017

<http://www.hurriyet.com.tr/yok-baskani-turkiyedeki-universitelerde-okuyan-suriyeli-sayisini-acikladi-40389947> Erişim Tarihi 19.03.2017

<http://ingev.org/wp-content/uploads/2017/07/Multeci-Hayatlar-Monitoru.pdf> Erişim Tarihi 21.07.2017

KAHYA NİZAM Ö. (2016) “Uydu Kentlerden Sınır Kentlere Türkiye’de Kent Mültecileri ve Gündelik Yaşam Deneyimleri”, KENTE DAİR..., Mim Sertaç TmtaŐ vd., Bağlam, İstanbul, 334-361.

KAYA İ. ve YILMAZ-EREN E., (2015) Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri, SETA Yayınları 55, İstanbul.

<http://www.kihbi.gov.tr/tzkler-ve-ynetmelikler> Erişim Tarihi 28.03.2017

LEE, E. S. (1969) “A Theory of Migration”. Ed. J.A. Jackson, İ. Great Britain: Cambridge University Press, 283-297.

MAN F. (2016) “Günah Keçileri” ya da “Olağan Őüpheliler” Olarak Suriyeliler, alıŐma ve Toplum 2016/3. s. 1147-1170.

<http://www.milliyet.com.tr/son-dakika-suriyeliler-ile-tehli-gundem-2434428/> Erişim Tarihi 18.04.2017

RAVENSTEIN, E. G. (1889) “The Laws of Migration”, Journal of the Statistical Society of London, 52 (2), p. 241 - 305.

<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5901.html> Erişim Tarihi 28.03.2017

<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4857.html> Erişim Tarihi 28.03.2017

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM_/d00/c002/km_00002024ss0053.pdf

TMTAŐ M. S., (2012) Kent Mekan Ayırırma, Detay, Ankara.

<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> Erişim Tarihi 23.03.2017